

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.3.36>

УДК 338.45

Е. В. Чернодубова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи,

Східноукраїнський національний університет імені В. Даля,

м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7695-3215>

Л. В. Мартинова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри господарського права, Східноукраїнський

національний університет імені В. Даля, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5593-990X>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

E. Chernodubova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of

Finance and Banking, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University,

Kyiv, Ukraine

L. Martynova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of

Economic law, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv, Ukraine

ORGANISATIONAL AND METHODOLOGICAL FACTORS OF INFLUENCE ON THE SYSTEM OF ENTERPRISE PROFITABILITY MANAGEMENT

В статті розглянуто організаційно-методичні фактори, що впливають на систему управління прибутковістю підприємств та методи пошуку резервів збільшенні прибутку в умовах кризових явищ. Доведено, що ефективне управління прибутком суб'єктів господарювання в умовах динамічних змін ринкового середовища дає можливість обґрунтовано визначити ефективність діяльності підприємства, послідовно проаналізувати фактори, які впливають на збільшення прибутку, своєчасно прийняти управлінські рішення і спрогнозувати розвиток підприємств на перспективу. Проаналізовано доцільність пошуку резервів на основі співставлення передбачуваних затрат на виявлення резервів і їх мобілізацію з доходами, які будуть отримані внаслідок використання виявлених резервів. Досліджено систему критеріїв та систему обмежень прибутковості підприємства, які необхідно враховувати при прийнятті управлінських рішень в кризових умовах.

The article considers organisational and methodical factors that influence the system of management of profitability of enterprises and methods of search of reserves of increase of profit in conditions of crisis phenomena. It is proved that effective management of profit of enterprises in the context of dynamic changes in the market environment allows to reasonably determine the efficiency of the enterprise, consistently analyse the factors that affect the increase in profit, make timely management decisions and forecast the development of enterprises in the future. The article analyses expediency of searching for reserves on the basis of comparison of the estimated costs of identification of reserves and their mobilisation with the income that will be received as a result of use of the identified reserves. The identification of profit growth reserves is based on a scientifically sound methodology for their calculation, mobilisation and implementation. In order to organise the search for reserves at an enterprise, it is important to group them by the places of their occurrence: management, supply of material resources, production and sales. The article studies a system of criteria and a system of restrictions of profitability of an enterprise, which should be taken into account when making managerial decisions in crisis conditions. The profitability criteria may vary depending on the stage of

development of an enterprise and the goals set. The article provides methods of identification of reserves of profit growth at modern enterprises. In the market conditions of economic activity, when management decisions should be made quickly and timely and be aimed at positive financial results, it is necessary to look for ways to improve the methodology of managing the profitability of enterprises. In the process of managing the profitability of enterprises, it is advisable to use an economic and mathematical model of profit optimisation of production and sales. In this case, not only production parameters but also total costs, production capacity, financial resources and a number of other indicators are optimised. Measures to ensure profitability and control over their implementation have been developed. In the process of developing measures and choosing the direction of reserve mobilisation, it is imperative to take into account the risks inherent in each of them.

Ключові слова: *прибуток, прибутковість, резерви, організаційно-методичні фактори.*

Keywords: *profit, profitability, reserves, organizational and methodological factors.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Критичний стан підприємництва в Україні, ріст збиткових підприємств, адже джерела та ресурси для покриття втрат і відновлення активності під час війни дуже обмежені, вимагають нових підходів до управління прибутком підприємств. Сталість розвитку вітчизняних підприємств залежить від сукупності організаційно-методичних факторів, проте основним із них можна вважати можливість підтримки прибутковості в умовах кризових явищ. Комплексна оцінка системи управління прибутковістю, її застосування в умовах невизначеності ринку, дає можливість обґрунтовано визначити ефективність діяльності підприємства, послідовно проаналізувати фактори, які впливають на збільшення прибутку, своєчасно прийняти управлінські рішення і спрогнозувати розвиток підприємств на перспективу. В зв'язку з цим питання управління прибутковістю підприємств на підставі

аналізу впливу факторів на ключові фінансові показники їх діяльності та пошук резервів збільшення прибутковості є актуальними і своєчасними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблеми формування системи управління прибутковістю підприємств привертають до себе увагу не тільки теоретиків, але і практиків. Аналіз економічної літератури вказує на достатню глибину і всебічність проведених досліджень в області управління прибутком підприємств. Дослідження теоретичних та практичних аспектів забезпечення прибутковості підприємств, пошуку резервів її підвищення на макро- та мікрорівні відображено в працях таких вчених, як Р. Кох, Л. Васечко, О. Ковалюк, Л. Костирко, В. Опарін, І. Пилипенко, І. Плікус, А. Поддєрьогін, Е. Рогатенюк, Ю. Слободяник, Л. Козак, О. Кривицька, О. Новоселецький. Проте, комплекс проблем системи управління прибутковістю підприємств та оцінки її ефективності в умовах кризового стану висвітлено недостатньо, тому доцільно продовжувати подальші дослідження, які б розширили межі традиційної системи управління прибутком підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в узагальненні організаційно-методичних факторів, що впливають на систему управління прибутковістю підприємств та пошук резервів її підвищення в умовах кризових явищ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потреба у постійних пошуках методів адаптації вітчизняних підприємств до воєнних подій та протидія загальнонаціональній економічній кризі, яка неминуча під час війни, вимагають застосування сучасних підходів до виявлення невикористаних можливостей, а саме резервів збільшення прибутку.

Для виявлення резервів зростання прибутку з урахуванням сучасних організаційно-методичних факторів доцільно застосовувати методіку виявлення резервів зростання прибутку, яка складається з семи блоків: визначення критеріїв та обмежень прибутковості; формування інформаційної

бази для виявлення резервів росту прибутковості на основі аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища; визначення чинників резерву зростання прибутковості; розробка сценаріїв розвитку подій; оцінка резервів за системою показників по кожному сценаріїв; узагальнення інформації для прийняття управлінських рішень; розробка та реалізація заходів щодо забезпечення прибутковості з урахуванням ризиків і контроль їх виконання.

Резерви, як запаси і як можливість підвищення ефективності виробництва — зовсім різні поняття. У зв'язку з цим слід чітко розмежовувати ці визначення:

по-перше, запаси матеріальних ресурсів це "резервні фонди" підприємства для створення конкретного виробничого процесу;

по-друге, можливості розвитку виробництва на основі використання досягнень науково-технічного прогресу (НТП), це "господарські резерви";

по-третє, джерелом господарських резервів є високопродуктивна праця, економне використання сировини, матеріалів за рахунок впровадження НТП у виробництво, джерелом резервних фондів є безперербійне надходження матеріалів, сировини, палива, обладнання тощо [1].

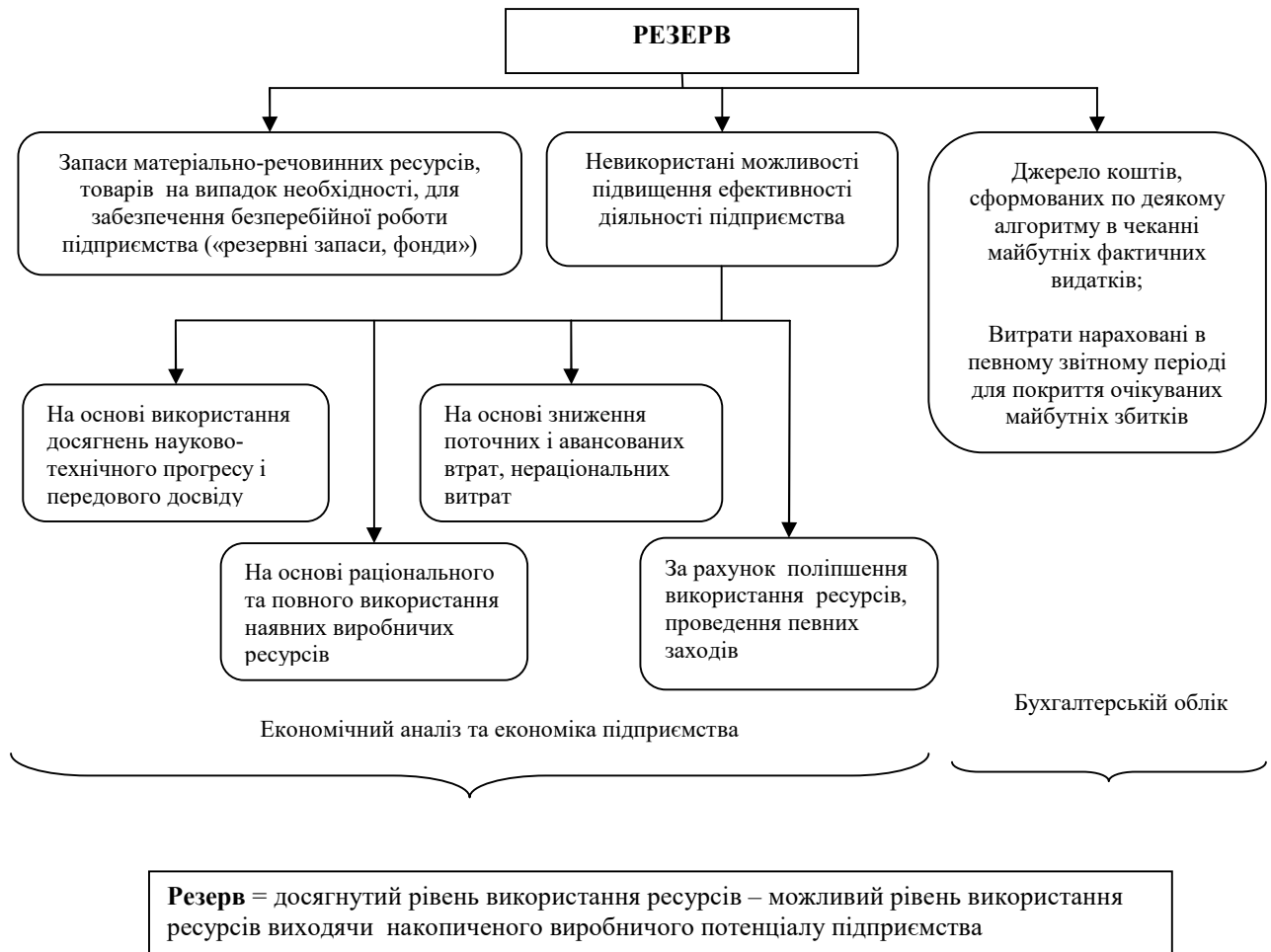
Аналіз визначень категорії «резерв», запропонованих різними авторами [2] дає підстави виділити декілька підходів щодо розуміння її сутності (рис. 1).

Отже, економічна сутність резервів збільшення прибутковості виробництва полягає в найбільш повному і раціональному використанні потенціалу підприємства для отримання високоякісної продукції за найменших витрат живої і матеріалізованої праці на одиницю продукції.

Механізм пошуку резервів впливає з конкретних умов і завдань кожного підприємства. Загальна схема його така:

1) виявляється провідна ланка в підвищенні ефективності виробництва. Це можуть бути витрати, які займають найбільшу питому вагу в собівартості продукції. Зниження цих витрат може дати більшу економію;

2) виявляються «вузькі місця» у виробництві, які стримують темпи зростання виробництва й зниження собівартості;

Рис. 1. Підходи до визначення поняття «резерв»

3) урахується тип виробництва. Наприклад, у масовому виробництві аналіз резервів рекомендується вести в певній послідовності: виріб, вузол, деталь, операція; в одиничному виробництві — по окремих операціях виробничого циклу;

4) пошук резервів варто проводити одночасно по всіх стадіях життєвого циклу виробу або об'єкта (проектування, виробництво, збут);

5) визначається комплектність резерву, тобто економія матеріалів повинна супроводжуватися економією праці й часу використання встаткування. Тільки в цьому випадку можливий додатковий випуск продукції [3].

Перед пошуком резервів слід дослідити доцільність їх пошуку. Для цього співставляють передбачувані затрати на виявлення резервів і їх мобілізацію з доходами, які будуть отримані внаслідок використання виявлених резервів [4].

Пошук резервів прибутковості діяльності підприємства треба вести цілеспрямовано й систематично по головних напрямках, не розпорюючи сили на виявлення резервів другорядних і незначних [5].

Для забезпечення стабільного зростання прибутку необхідно постійно шукати резерви його збільшення. Резерви зростання прибутку - це кількісно вимірювані можливості його додаткового одержання [6].

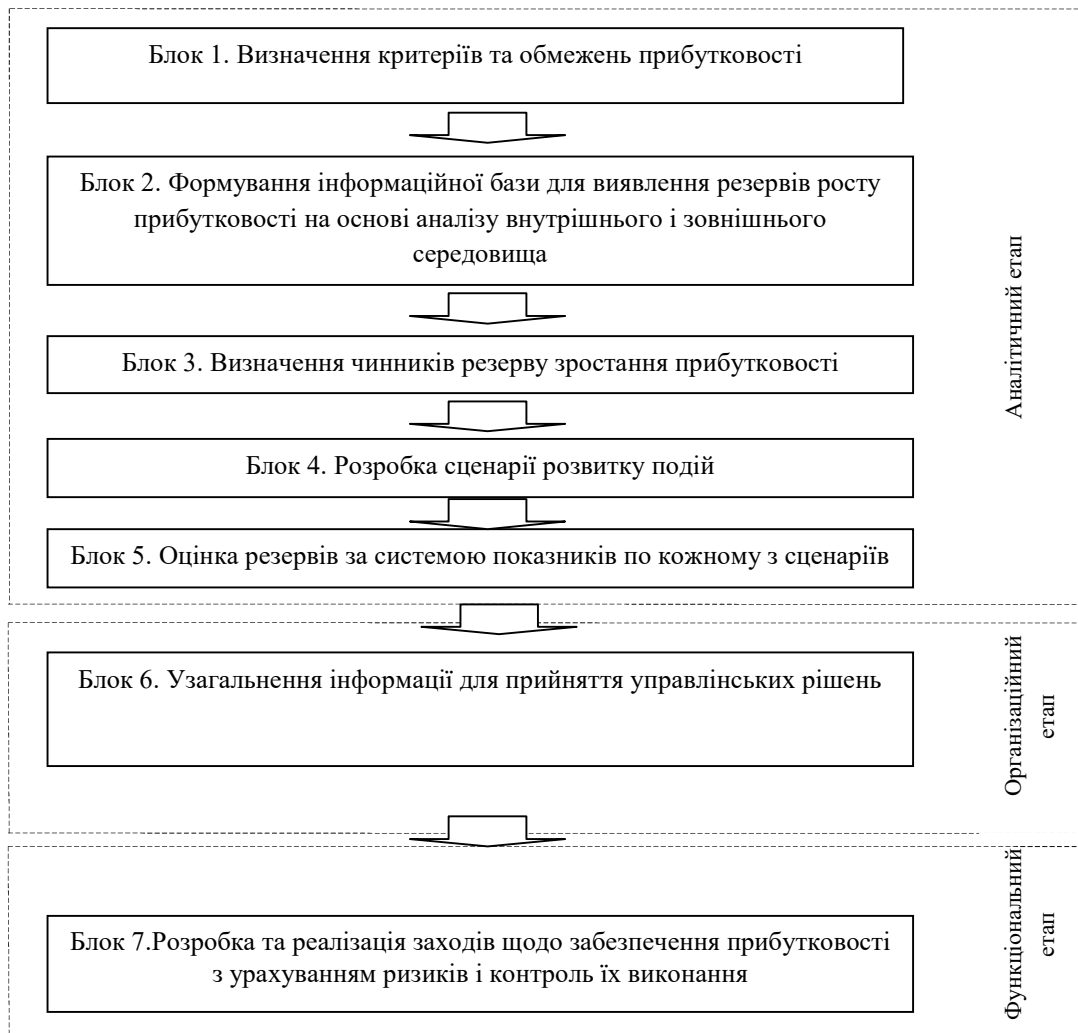
Резерви збільшення прибутку виявляються як на стадії планування, так і в процесі виконання планів. Визначення резервів зростання прибутку базується на науково обґрунтованій методиці їхнього розрахунку, мобілізації й реалізації.

Основними джерелами резервів збільшення прибутку є збільшення обсягу реалізації продукції, зниження її собівартості, підвищення якості товарної продукції, реалізація її на більше вигідних ринках збуту та ін., зменшення витрат на виробництво і реалізацію продукції, постійне зниження позареалізаційних збитків, удосконаленню структури продукції [7].

Для організації пошуку резервів на підприємстві важливе значення має їхнє угруповання за місцями виникнення: управління, постачання матеріальними ресурсами, виробництво продукції і збут продукції.

В ринкових умовах господарювання, коли управлінські рішення повинні прийматися швидко і своєчасно та бути спрямовані на позитивні фінансові результати, необхідно шукати шляхи удосконалення методики управління прибутковістю підприємств.

Методика виявлення резервів росту прибутку на сучасних підприємствах може бути представлена у наступному вигляді (рис. 2).

Рис. 2. Методика виявлення резервів прибутковості

Блок 1. Визначення критеріїв та обмежень прибутковості. Перед початком виявлення резервів зростання прибутку необхідно перш за все виявити критерії прибутковості, які допоможуть керівництву підприємства оцінювати проведені заходи на їх доцільність, а також ступінь досягнення як стратегічних, так і тактичних цілей. Критерії прибутковості можуть бути різні залежно від стадії розвитку підприємства, а також поставлених цілей. Так, на стадії формування головним критерієм буде збільшення попиту на вироблювану продукцію, розширення ринків збуту, максимізації кількості споживачів продукції та підвищення якості. На стадії інтенсивного росту серед головних критеріїв буде забезпечення максимізації прибутку та оптимальності витрат, або забезпечення зменшення витрат на одиницю виробленої продукції. На стадії стабілізації пріоритетним завданням буде критерій прибуткового розвитку, критерій забезпечення перевищення зростання доходів над

зростанням витрат та критерій максимізації ефективності використання всіх ресурсів підприємства.

В процесі управління прибутковістю підприємств доцільно використовувати економіко-математичну модель оптимізації прибутку виробництва і реалізації продукції. У цьому разі оптимізуються параметри не лише виробництва, а й сукупні витрати, виробничі потужності, фінансові ресурси та низка інших показників.

Економіко-математична модель максимізації прибутку підприємства може бути побудована наступним чином:

$$F = \sum_{i=1}^n \Pi_i \rightarrow \max \quad (1)$$

або:

$$F = \sum_{i=1}^n [(C_i - d_i)x_i - B_{\text{пост}_i}] \rightarrow \max \quad (2)$$

C_i - ціна і-го виду виробу;

x_i - кількість і-го виду виробу у визначений період часу;

d_i - змінні витрати;

де $B_{\text{пост}_i}$ - постійні витрати на і-й вид продукції.

Система критеріїв прибутковості підприємства, які необхідно враховувати при прийнятті управлінських рішень може бути представлена у наступному вигляді (тал. 1).

Таблиця 1. Система критеріїв прибутковості підприємства

Критерій	Формула розрахунку
Критерій максимізації прибутку	$\sum_{i=1}^n \Pi_i \rightarrow \max$
Критерій максимізації ефективності використання ресурсів підприємства	$\frac{V_{\text{чп}}}{\text{Ч}_n + (\Phi_{\text{ос}} + \Phi_{\text{об}}) \times k_{\text{пвп}}} \rightarrow \max$
Критерій оптимальності витрат, забезпечення зменшення витрат на одиницю виробленої продукції	$\frac{B}{\text{ВП}} \rightarrow \min$
Критерій перевищення зростання доходу над збільшенням витрат в довгостроковому періоді	$\frac{D_i}{B_i} \geq 1$ або $\frac{D_i}{B_i} \rightarrow \max$
Критерій прибуткового розвитку	$\frac{\Pi}{K} > 0$

Умовні позначення: Π_i - прибуток в періоді і; $V_{\text{чп}}$ - обсяг чистої продукції, Ч_n - чисельність працівників, $\Phi_{\text{ос}}$ - середньорічний обсяг основних фондів за відновною вартістю, $\Phi_{\text{об}}$ - вартість оборотних фондів, $k_{\text{пвп}}$ - коефіцієнт повних витрат праці, що визначається на макрорівні як відношення чисельності працівників у сфері матеріального виробництва до обсягу утвореного національного доходу; B - витрати, ВП - випуск продукції; D_i - доходи в періоді і, K - вартість капіталу підприємства

Проте, отримання прибутку обмежене різними чинниками, які теж необхідно враховувати (табл. 2). Виявлення резервів зростання прибутку за рахунок збільшення обсягу реалізації або скорочення собівартості обов'язково необхідно зіставляти з наявними виробничими потужностями, кількістю необхідного виробничого персоналу, сировини, матеріалів та, звичайно, попитом на продукцію.

Таблиця 2. Система обмежень прибутковості

Обмежуючий чинник	Алгоритм визначення
Використання потужності технологічної лінії	$\sum_{i=1}^n \frac{x_i}{\gamma_{ij}} \leq T_j,$ <p>де x_i - кількість і-го виду виробу у визначений період часу; γ_{ij} - кількість штук і-го виду виробів в одну одиницю часу на технологічній лінії j; T_j - виробничі потужності за певний період часу</p>
Обмеження по сировині	$\sum_{i=1}^n a_{ik} x_i \leq b_k$ <p>де a_{ik} - норма витрат сировини k на одиницю і-го виду виробу; b_k - плановий запас сировини k за нормативами на певний період часу.</p>
Обов'язкові поставки в торгівельну мережу і-го виду виробу не повинні бути більшими за можливий натуральний обсяг і-го виду виробу	$x_i \geq e_i$ <p>де e_i - обсяг поставки і-го виду виробу</p>
Обмеження за фінансовими ресурсами	$\sum_{i=1}^n x_i d_i \leq D$ <p>де d_i - змінні витрати на одиницю продукції; D - фінансові ресурси, що необхідні для покриття змінних витрат</p>

Таким чином, система лінійних обмежень для визначення резервів зростання прибутку буде мати наступний вигляд:

$$\begin{cases} \sum_{i=1}^n \frac{x_i}{\gamma_{ij}} \leq T_j & j = 1 \dots l; \\ \sum_{i=1}^n a_{ik} x_i \leq b_k & k = 1 \dots m; \\ x_i \geq e_i & i = 1 \dots n; \\ \sum_{i=1}^n x_i d_i \leq D \end{cases} \quad (3)$$

Отже, можливості збільшення обсягу виробництва та реалізації завжди обмежені попитом на продукцію, або кількістю замовлень. Виробництво

продукції більш необхідного рівня не призведе до зростання прибутковості, а навпаки, призведе до збільшення витрат на зберігання продукції на складах, яка не буде реалізована та затребувана споживачами продукції. Проте, навіть при великих обсягах замовлень підприємство повинно враховувати наявний виробничий потенціал: наявність відповідної кількості сировини, кваліфікаційних кадрів, устаткування. Тому всі обмеження повинні розглядатися в комплексі.

Блок 2. Формування інформаційної бази для виявлення резервів росту прибутковості на основі аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Ефективність будь-якої управлінської системи значною мірою залежить від повного, достовірного та своєчасного інформаційного забезпечення. Розробка системи інформаційного забезпечення управління доходами і витратами дозволить найбільш повно виявити резерви зростання прибутку підприємства. Використання внутрішніх та зовнішніх даних сприяє створенню на підприємстві системи інформаційного забезпечення, орієнтованої на ефективне поточне та операційне управління формуванням і використанням прибутку, а також на прийняття стратегічних рішень.

На кожному етапі управління прибутковістю формується відповідний інформаційний потік, завдяки якому користувачі здійснюють свої функції та приймають своєчасні управлінські рішення, адаптовані до зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Отже від об'єктивного і достовірного інформаційного забезпечення багато в чому залежить успіх прийнятих рішень, що ґрунтуються на сукупності висновків щодо результатів комплексного аналізу й обробки різного роду інформації [8].

Блок 3. Визначення чинників резерву зростання прибутковості. Резерви збільшення прибутку у загальному вигляді можливі:

- за рахунок збільшення обсягу випуску продукції (робіт, послуг);
- за рахунок зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції, в т.ч. усунення перевитрат по сировині і матеріалах, усунення понадпланових відходів, скорочення непродуктивних виплат з фонду оплати праці, усунення невикористаних і непродуктивних витрат у складі цехових і

загальновиробничих витрат, а також у складі витрат на утримання і експлуатацію устаткування, усунення втрат від браку;

- за рахунок підвищення якості продукції або зміни структури продукції у бік збільшення питомої ваги більш рентабельних видів.

В рамках кожного чиннику виокремлюються більш детальні напрями збільшення резервів, які оцінюються в наступному етапі.

Блок 4. Розробка сценаріїв розвитку подій. Розрахунок резервів прибутковості підприємства пропонуємо проводити з використанням методу сценаріїв. Метод сценаріїв поєднує дослідження чутливості результативного показника з аналізом імовірнісних оцінок його відхилень. Це найменш трудомісткий метод опису невизначеності, а отже, і ризикованості заходів та діяльності. Перевагою його є можливість оцінки впливу одночасно кількох параметрів на кінцеві результати діяльності через імовірності настання кожного сценарію. В основу аналізу покладена ідея дослідження як мінімум трьох варіантів розвитку проекту в майбутньому: оптимістичного, реального, песимістичного. Кожному з варіантів дається експертна оцінка ймовірності його настання і розраховуються резерви зростання прибутку. На основі розрахунку середньоквадратичного відхилення прибутку роблять висновок про ризикованість заходів [8-9].

Розрахунок резервів прибутковості пропонується проводити для кожного сценарію. При прогнозуванні можливих сценаріїв необхідно враховувати стадію розвитку підприємства, оскільки залежно від неї підприємство буде мати різні варіанти показників. Крім того, для кожного сценарію буде властива своя система обмежень.

Блок 5. Чинники та розрахунок резервів зростання прибутковості за системою показників по кожному чиннику.

Блок 6. Узагальнення інформації для прийняття рішень. На основі розрахунку резервів прибутковості за системою показників керівництво підприємства отримує реальну інформацію про можливості збільшення прибутку в наступному періоді. Ця інформація повинна подаватися в зручній формі з достатнім ступенем деталізації, для того щоб посадові особи мали

можливість на її основі приймати рішення про реалізацію відповідних заходів для мобілізації резервів.

Блок 7. Розробка і реалізація заходів щодо забезпечення прибутковості і контроль за їх виконанням. В процесі розробки заходів та вибору напряму мобілізації резерву обов'язково необхідно враховувати ризики, які властиві кожному з них. Вибір повинен бути зроблений на тих напрямках, які забезпечують оптимальне поєднання ризику та прибутковості.

Заходи, спрямовані на забезпечення та збільшення прибутковості підприємств, можна проводити за такими напрямками.

1. Збільшення обсягу реалізації. Збільшення випуску знижує витрати на одиницю продукції, тобто витрати на її виготовлення, розраховані на одиницю продукції знижуються, а отже, знижується собівартість, що в остаточному підсумку веде до збільшення прибутку від реалізації продукції. Крім цього, додаткове виробництво рентабельної продукції вже саме по собі дає додатковий прибуток. Внаслідок цього, збільшення рентабельної продукції, що випускається, за умови її реалізації дає значний приріст обсягу прибутку.

2. Підвищення технічного рівня виробництва. Це впровадження нової, прогресивної технології, механізація й автоматизація виробничих процесів; поліпшення використання й застосування нових видів сировини й матеріалів; зміна конструкції й технічних характеристик виробів; інші фактори, що підвищують технічний рівень виробництва і тим самим сприяють зниженню собівартості продукції.

3. Удосконалювання організації виробництва й праці. Зниження собівартості може відбутися в результаті зміни в організації виробництва, формах і методах праці при розвитку спеціалізації виробництва; удосконалювання управління виробництвом і скорочення витрат на нього; поліпшення використання основних фондів; поліпшення матеріально-технічного постачання; скорочення транспортних видатків; інших факторів, що підвищують рівень організації виробництва.

4. Зміна обсягу й структури продукції, які можуть привести до відносного зменшення умовно-постійних видатків (крім амортизації), відносному

зменшенню амортизаційних відрахувань, зміні номенклатури й асортиментів продукції, підвищенню її якості. Умовно-постійні видатки не залежать безпосередньо від кількості випущеної продукції. Зі збільшенням обсягу виробництва їхня кількість на одиницю продукції зменшується, що приводить до зниження її собівартості.

5. Галузеві та інші фактори. До них ставляться: уведення й освоєння нових цехів, виробничих одиниць і виробництв, підготовка й освоєння виробництва в діючих об'єднаннях і на підприємствах; інші фактори. Необхідно проаналізувати резерви зниження собівартості в результаті ліквідації застарілих і уведення нових цехів і виробництв на більше високій технічній основі, із кращими економічними показниками.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Більшість вітчизняних підприємств продовжують шукати методи адаптації до нових обставин та прагнуть залучати резерви для підтримки прибутковості бізнесу. Використання запропонованих положень оцінки впливу організаційно-методичних факторів на фінансові показники діяльності підприємств та пошук резервів прибутковості дозволить визначити можливості реалізації та шляхи розвитку системи управління прибутком підприємств в умовах системної кризи. Подальшим напрямом дослідження є обґрунтування перспектив розвитку системи забезпечення прибутковості підприємств на підставі використання методів прогнозування прибутку підприємств при розробці стратегії їх розвитку.

Література

1. Андрєєва Г.І. Економічний аналіз: навч.-метод. посіб. Київ: Знання, 2008. 263 с.
2. Є.К. Бабець, М.І. Горлов, С.О. Жуков, В.П. Стасюк. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Київ: Професіонал, 2007. 384 с.
3. Козак Л.В., Кривицька О.Р., Новоселецький О.М. Прибуток підприємств: теоретико-методичні засади формування та аналізу: монографія. Острог: НУОА, 2012. 160 с.

4. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз. навч. посіб. 4-те вид., стереот. Львів: Новий світ-2000, 2008. 344 с.
5. Кулик А.В. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Київ: Персонал, 2018. 452 с.
6. Білошапка В.А. Резерви зростання результативності бізнесу в умовах економічного спаду. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 1(155). С. 115-117.
7. Сакун Л.М., Веденіна Ю.Ю., Сухомлин Л.В., Цимбал О.С. Формування стратегії антикризового управління на підприємствах машинобудування в умовах змін. *Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал*. 2021. № 5. Т. 2. С. 35-40.
8. Костирко Л.А., Чернодубова Е.В. Адаптивний фінансовий механізм забезпечення прибутковості підприємств: монографія. 2-ге вид., перероб. і доп. Сєверодонецьк: СНУ ім. В. Даля, 2015. 178 с.
9. Kostyrko L., Solomatina T., Kostyrko R., Chernodubova E. System of balanced indicators as a tool for forming a financial strategy in combination with the competitive strategy of agricultural enterprises. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2022. Vol. 40. pp. 369-376.

References

1. Andrieieva, H.I. (2008), *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis], Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Babets, Ye.K., Horlov, M.I., Zhukov, S.O. and Stasiuk V.P. (2007) *Teoriia ekonomichnoho analizu* [Theory of economic analysis], Profesional, Kyiv, Ukraine.
3. Kozak, L.V., Kryvytska, O.R. and Novoseletskyi, O.M. (2012) *Prybutok pidpriemstv: teoretyko-metodychni zasady formuvannia ta analizu* [Enterprise profit: theoretical and methodological foundations of formation and analysis], NUOA, Ostroh, Ukraine.
4. Tarasenko, N.V. (2008), *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis], Novyi svit-2000, Lviv, Ukraine.

5. Kulyk, A.V. (2018), *Teoriia ekonomichnoho analizu* [Theory of economic analysis], Personal, Kyiv, Ukraine.
6. Biloshapka, V.A. (2013), “Reserves for growth of business productivity in conditions of economic recession”, *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 1(155), pp. 115-117.
7. Cakun, L.M., Viedienina, Yu.Iu., Cukhomlyn, L.V. and Tsymbal, O.S. (2021), “ Formation of an anti-crisis management strategy at machine-building enterprises under conditions of change ”, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu: naukovyi zhurnal*, vol. 5, no. 2, pp. 35-40.
8. Kostyrko, L.A. and Chernodubova, E.V. (2015), *Adaptyvnyi finansovyi mekhanizm zabezpechennia prybutkovosti pidpriemstv* [An adaptive financial mechanism for ensuring the profitability of enterprises], SNU V. Dalia , Sievierodonetsk, Ukraine.
9. Kostyrko, L., Solomatina, T., Kostyrko, R. and Chernodubova, E. (2022), “System of balanced indicators as a tool for forming a financial strategy in combination with the competitive strategy of agricultural enterprises”, *Journal of Hygienic Engineering and Design*, Vol. 40, pp. 369-376.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2024 р.